

ЧИ ВПЛИНУЛА ПАНДЕМІЯ COVID-19 НА МІЖНАРОДНЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО У КОНФЛІКТАХ?

І. В. Богінська

В описі сучасного світу найбільш поширеними характеристиками є «невизначеність», «мінливість», «нестабільність». Пандемія COVID-19 лише посилила занепокоєння, що ці характеристики залишаться визначальними і для майбутнього світу. Низка мирних процесів під егідою ООН наразі залишається заблокованою внаслідок відсутності консенсусу у Раді Безпеки (РБ). Прикладом цієї тупикової ситуації стали дебати з приводу ухвалення резолюції з коронавірусу. Наприкінці березня 2020 р. генсек ООН А. Гутерриш закликав до глобального припинення вогню у зонах конфліктів в умовах пандемії COVID-19. Однак під час тривалих переговорів питання боротьби з пандемією було настільки політизовано, що виникли сумніви у спроможності РБ ухвалити хоч якийсь документ. Лише 1 липня 2020 р. Радбез прийняв резолюцію № 2532, яка закликала учасників збройних конфліктів розпочати «гуманітарну паузу» задля забезпечення доставки гуманітарної допомоги та медичної евакуації. Раніше спецпредставник генсека ООН у Лівії Г. Саламе у своєму звіті висловлював стурбованість нездатністю РБ дійти консенсусу, що у підсумку скомпрометувало мандат на офіційне мирне посередництво у лівійському конфлікті. Впродовж двох років до своєї відставки у березні 2020 р. ліванський дипломат намагався возз'єднати лівійців, припинити втручання ззовні і зберегти єдність Лівії. Він проводив важкі переговори з учасниками конфлікту у Женеві в умовах, коли конфліктуючі сторони відмовлялися від прямих контактів. За таких обставин німецька дипломатія змогла перехопити в ООН ініціативу мирного врегулювання конфлікту у Лівії. Наведені приклади свідчать про те, що існуючі багатосторонні інститути не завжди спроможні впоратися зі складними кризами і конфліктами. Тому неухильно зменшується кількість збройних конфліктів, в яких присутнє офіційне міжнародне посередництво.

Актуалізація ролі миротворчих структур, залучених у підтримання глобального миру та безпеки, потребує окреслення тенденцій, на які мають зважати міжнародні посередники. Звичайно, вони повинні добре орієнтуватися у геополітичних реаліях ХХІ ст. Зміщення центрів сили та його наслідки, описані концепцією «світу G-Zero», створили вакуум влади у міжнародній політиці. Занепад Заходу (ера «Westlessness»), націленість політики урядів країн, що розвиваються, на внутрішній розвиток впливають на багатосторонні інститути і норми, які допоки залишаються ліберальними. Посилюється конкуренція з боку інших центрів сили – окремих держав та регіональних організацій. КНР, РФ та Туреччина вже продемонстрували спроможності організовувати зустрічі сторін конфлікту і укладати угоди там, де інші зазнали невдачі. Одним з останніх прикладів є деескалація конфлікту між Вірменією та Азербайджаном у Нагорному Карабаху восени 2020 р. Припинення вогню та введення російських миротворців у зону конфлікту стало можливим за згодою сторін при посередництві Туреччини та РФ. Попри те, що від початку 1990-х рр. існує спеціально створений для врегулювання цього конфлікту формат – Мінська група ОБСЄ.

В ситуації, коли питання світового лідерства та нового світового порядку є відкритими, конфлікт за владу на різних рівнях залишається у полі діяльності медіаторів. Водночас поступове розмивання кордонів між війною та миром, поява нових рушійних сил у конфліктах та урізноманітнення засобів, які вони використовують, є справжнім викликом для міжнародних посередників. Очевидно, що сама по собі пандемія COVID-19 не є принципово новою рушійною силою конфлікту у контексті глобального миру та безпеки. Скоріше за все, вона лише ускладнила та поглибила низку тенденцій, які можуть вплинути

на динаміку і механіку міжнародного посередництва. Так, інтернаціоналізація внутрідержавного конфлікту не є новим явищем. Новими є окремі рушійні сили та засоби, за допомогою яких вона відбувається. У громадянську війну у Лівії залучені різні сили: бойовики-націоналісти, ісламісти, туареги-кочовики, місцеві племена, приватні військові кампанії. Ситуація ускладнюється тим, що дві головні протиборчі сили отримують підтримку ззовні від кількох різних держав. Отже, лівійський громадянський конфлікт є водночас міжнародним і геополітичним. Врахування цього факту німецькими посередниками дозволило зібрати на конференцію з врегулювання конфлікту у Лівії (19 січня 2020 р., Берлін) всіх ключових дійових осіб та їх покровителів ззовні. У берлінській конференції взяли участь представники більше десяти країн – Великої Британії, Франції, КНР, ОАЕ, Туреччини, Конго, Італії, Єгипту, Алжиру, а також представники ООН, ЄС, Африканського союзу та Ліги арабських держав. Напередодні саміту канцлер А. Меркель та міністр закордонних справ ФРН Г. Маас провели індивідуальні бесіди з представниками основних протиборчих сторін у Лівії – керівником визнаного ООН уряду Ф. Сараджем та генералом Х. Хафтаром, війська якого фактично контролювали більшу частину території країни. Окремо на полях саміту зустрілися президенти РФ та Туреччини, які підтримують у конфлікті різні сторони. В результаті учасникам конференції вдалося знайти «ключ» до врегулювання лівійського конфлікту: домовитися про ембарго на поставки зброї сторонам конфлікту та створити комітет з моніторингу режиму припинення вогню. Подібно лівійському, більшість сучасних конфліктів мають місцеві, регіональні та міжнародні аспекти. А серед їх учасників є державні і недержавні суб'єкти. Зв'язки між суб'єктами та різний рівень їх незалежності ускладнюють завдання для міжнародних медіаторів – держав та / або багатосторонніх інститутів – задовольнити потреби різних учасників конфлікту та ефективно взаємодіяти з ними. Використання найманців та довірених осіб значно ускладнює процес деескалації конфлікту, створення умов, необхідних для припинення вогню.

Пандемія COVID-19 з обмеженнями на пересування та соціальним дистанціюванням актуалізувала використання цифрових технологій та створення неупередженого безпечного простору у медіації на міжнародному рівні. Посередники ще до пандемії поступово підійшли до розуміння можливостей, які пропонують цифрові технології. Серед позитивних аспектів використання цих технологій є широке залучення у мирні процеси (наприклад, через платформи культурного онлайн-діалогу). Очевидною є необхідність враховувати медіаторами і негативний аспект цифрових технологій, пов'язаний з провокуванням і поглибленням конфліктів. Держави дедалі активніше використовують «гібридні» засоби конфлікту, підключаючи можливості кіберпростору. Разом зі звичайними, традиційними засобами, учасники конфліктів використовують руйнівні технології подвійного призначення. Так, справжньою візитною карткою конфлікту між Вірменією та Азербайджаном восени 2020 р. стало ефективне використання ударних безпілотників та дронів-«камікадзе». Тому у контексті мирного посередництва виникає критичне питання про механізми спостереження та контролю, які необхідно розробити для регулювання технологій подвійного призначення і підтримки майбутніх угод про припинення вогню. Нові цифрові технології дозволяють недержавним суб'єктам та довіреним особам швидко вступати у конфлікти, розмивати кордони між сторонами конфлікту, а відтак впливати на основні передумови підтримання глобального миру та безпеки. Медіаторам важливо розуміти розвиток цифрових технологій, зокрема тих, які можуть завадити мирним процесам. Цифрові технології створюють віртуальні простори, які дозволяють використовувати інклюзивні і новаторські способи вирішення конфліктів. Гібридні конфлікти окреслюють проблему залучення неофіційних посередників та використання гібридних методів миротворчості. Тому перед медіаторами постає ще одне завдання в умовах гібридних конфліктів: зберегти свою незалежність і завадити сприйняттю себе частиною конфлікту.